

Zólyom Franciska

Retroperspektíva

Janek Simon: *Szomorú trópusok*

- Platán Galéria, Budapest
- 2009. augusztus 27 – október 9.

■ A nagy történelmi áttekintések kora után, az új évezred első éveiben volt egy pillanat, amikor ismét a társadalmi utópiák és a jövőről való spekuláció került a kortárs művészet homlokterébe. MARIA LIND és RAIMUND MINICHBAUER például tíz évet ugrottak előre az időben, amikor 2005-ben kiadták az *Európai kulturális irányelvek 2015* című könyvet. JAN SOWA a kötet lengyel kiadásában a művészet és a művészek társadalmi helyzetéről, valamint az önszerveződő civil csoportok szubverzív erejéről ír. Sowa, aki – JANEK SIMON és KUBA DE BARBARO mellett – a krakkói Goldex Poldex¹ egyik kezdeményezője, és a szociológia és pszichológia szakon végzett Simonhoz hasonlóan a művészetén kívüli területről érkezett, azt követi nyomon az írásában, hogy miként alakulhat át a kortárs kultúra kulturális aktivizmussá. Miként kerülheti ki a kultúrát saját céljaira felhasználó kulturális politika buktatóit, s miként tud egyedi, független cselekvés-tereket és magatartás modelleket kialakítani? Mindeközben azt is érezteti az olvasóval, hogy az illegális kocsmaként, vitafórumként és kiállítóhelyként egyaránt működő Goldex Poldex sem jelent tökéletes megoldást. A csúzli-versenyt és különböző tudattágító programokat rendező, alulról szerveződő hely ugyanis csak azért áldozhat lengyel aranybányáról Madagaszkár szigetén, mert mind működtetői, mind közönsége a társadalom „bo-bo” (bourgeois-bohémien) rétegéhez tartozik. S ki tudja, talán épp a szokatlan klientúra és a rendhagyó események járulnak majd hozzá, hogy a Goldex Poldexnek otthont adó, Krakkó központjában található, elhanyagolt városrészes hamarosan egy nagytratóró városfejlesztési projekt célpontjává váljék.

A JANEK SIMON munkáiból rendezett budapesti kiállítás, valamint a művész korábbi munkái és projektjei hasonlóan ellentmondásos témák és jelenségek köré épülnek fel. Kivonulás a társadalomból, visszatérés a természetbe, racionalizált haszonnövelés: Simon érdeklődését egyfelől távoli országok és letűnt kultúrák határozzák meg, de otthonosan mozog a populáris kultúra berkeiben és a neoliberalis logika uralta jelenben is. Egyszer a nosztalgikus utazó és felfedező szerepét ölti magára, máskor pedig a globalizáció- és az intézménykritika uralja a munkáit. 2006-ban például Madagaszkár fővárosában, Antananarivo-ban rendezte meg a *Lengyel kultúra éve* című kiállítást, melynek különlegessége az volt, hogy annak ellenére, hogy a lengyel társadalom égető problémáival, a nacionalizmus téynyérésével és a gazdasági átalakulás szociális hatásaival foglalkozott, egyetlen lengyel művész sem szerepelt rajta. A hiány és távollét más formában jelentkezett 2008-as *FUGA* című kiállításán², amelynek keretében a kulturális termelés hatékonyságát növelő kreatív laboratóriummal alakította át a kiállítóteret.

A *Szomorú trópusok* címet viselő budapesti tárlat finoman ötvözi ezeket a különböző nézőpontokat. A francia szociológus, etnológus és antropológus Claude Lévi-Strauss főművének címét kölcsönző kiállításon megtalálható az a két fotó is, amely a könyv első lengyel kiadásában is szerepelt. Simon tudományos kimértséggel vizsgálja a két kép nézőinek szemmozgását, más és más színnel jelölve a tekintet kiindulópontját és a szemmozgás végpontját. Azáltal, hogy a színes jelek eltakarják a képek egyes részleteit, a rajtuk látható motívum és a befogadó közötti időbeli, társadalmi és kulturális távolságra, s nem utolsósorban az ábrázolás és – a majom és az indián főnök fotója között pászta- tázó tekintet révén – a jelentésképzés mechanizmusaira irányítja rá a figyelmet. Hasonlóan távolságtartóak a *Tenger és gyarmatok* (2009) sorozat fotói

1 <http://www.goldexpoldex.pl/>

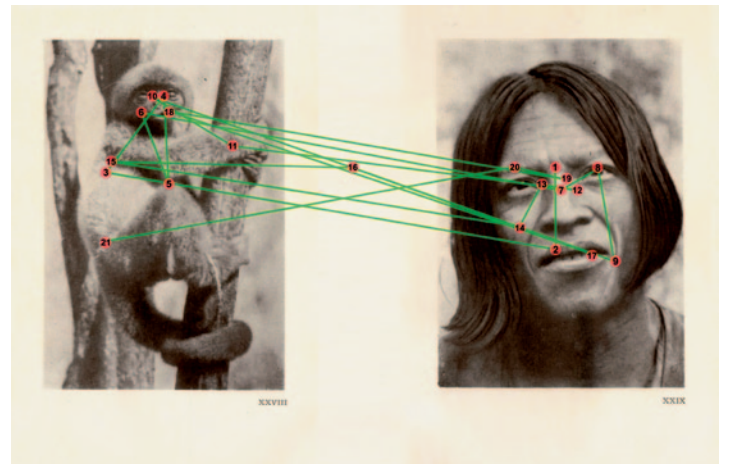
2 2008. jan. 26 – márc. 5. Janek Simon – FUGA. Galeria Arsenal, Bialystok (<http://www.galeria-arsenal.pl/arsenal.php?id=428>)

is, amelyeken az előtérben lévő motívum és a háttér átlagolt színeit jeleníti meg a képek sarkába helyezett színfoltok formájában. De ez a visszafogottság jellemzi a kiállítás egészét: a térben elrendezett kisméretű tárgyak és képek szinte olyanok, mintha véletlenül felejtették volna ott őket; a művész leírásai, illetve a nézők részvétele nélkül élettelennek tűnnek. Pedig Simon munkáinak ereje éppen ebben a szerénységben rejlik: játszi könnyedséggel aktiválhatóak, s összetett viszonyrendszereket tárnak fel anélkül, hogy nagyobb nyomatót vagy súlyt követelnének maguknak fizikai jelenlétük által. A művész egyik legismertebb munkája, a 2006-ban készült számológép egy kínai utazás élményén alapszik. Simon rekonstruálta azt a számológépet, amellyel az egyik piac- con becsapták, majd arra használta fel a rosszul számoló eszközt, hogy megszeresse vele a házat, ahol gyermekkorában szüleivel nyaralt. Az így létre- jező csalé épület elsőre komikusan hat, ugyanakkor azt is láttatja, hogy a hasznoszerzés féltelensége miként torzítja el az emberek közötti viszonyokat, miként alakítja át az általános értékrendet.

A kiállítóteret plafonjára szerelt ventilátor láttán (*Cím nélkül*, 2006) jogosan merülhet fel a kérdés, hogy a klímaberendezések korában ki használ még ilyen elavult technológiát? A munka mégsem csak a művész indiai újtára és a múltba utal vissza. A lapátokra kötözött tornacipők a látogatók térérzékelését is megzavarják, kizökkentik az egyensúlyi állapotból, amennyiben a szabályos körkörös mozgást ügyetlenül himbálódzó dinamikájukkal törik meg. De a látogatóéval együtt a művész szerepe és helyzete is folyamatosan változik. A romantikus hős és az önmagát kritikusan megkérdőjelező „bo-bo”, az egzotikum iránti vonzalom és a realista megfigyelés, a könnyedség és elkötelezettség egyaránt jellemzőek Janek Simon munkáira. Ez az ellentmondásokkal teli (ön)kép jelenik meg az *Úton a Tamatave-i kikötő felé* (2006–2009) című videóban is, amelyben madagaszkári utazásának egy rövid részlete követhető nyomon: a riksás teker, a művész pedig filmezi.

A szerző a Magyar Oktatási és Kulturális Minisztérium Kállai Ernő ösztöndíjasa.

JANEK SIMON
Szomorú trópusok, 2009

JANEK SIMON
Füstjelek kibocsátására szolgáló szerkezet, 2009

